

Számítógépesítés a francia dokumentációs szolgáltatásokban

TÖRÖK Sára

A cikk szerzője, az OSzK Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa, 1974. szeptember 30. - október 4. között Párizsban részt vett az UNESCO fenti címmel indított 3. gyakorló szemináriumán. Az itt hallottakról és látottakról számol be lapunk olvasóinak.

Az UNESCO több nagyszabású, gépesítésen és nemzetközi együttműködésen alapuló program megvalósításán dolgozik (pl. UNISIST) és beindított több számítógépre alapozott szolgáltatást is (pl. CDS, ISORID). Ezek a programok csak úgy valósíthatók meg, ha megvan a megfelelően képzett szakembergárda és a gépesítési lehetőség a résztvevő országokban. Az UNESCO szemináriumok szervezésével segíti az egyes tagországokat a szakemberképzésben, másrészt saját szolgáltatásainak rendszerét, céljait ismertetve, növeli azok iránt az érdeklődést, intenzívebbé teszi a tagországok részvételét és személyes kapcsolatot alakít ki az érintett intézmények ill. ügyintézők között. A szeminárium résztvevői előadásokat hallgattak és meglátogattak több, automatizált szolgáltatást végző intézményt.

Az előadások témakörei:

1. Kommunikációs rendszerek felépítése (az információáramlás típusai, az információhordozók típusai, az információ szétsugárzásának különböző mechanizmusai). Dokumentációs és tájékoztatási központok, szolgáltatások létrehozása, működése.
2. Információs rendszerek automatizálása (számítógépek működési elve, gépesített szolgáltatások működésének ismertetése folyamatábrák elemzésével. A visszakeresés és szétsugárzás problémája).
3. Működő on-line információs rendszerek megtekintése.

CENTRE NATIONAL DE LA RECHERCHE SCIENTIFIQUE.
CENTRE DU DOCUMENTATION (1)

A CNRS a természettudományi, társadalomtudományi és műszaki tudományok központi tájékoztató intézete. Évente 500 000 bibliográfiai leírást ill. referátumot készítenek a legkülönbözőbb szakterületekről. (16 000 folyóiratot, kb. 45 000 doktori értekezést - a CNRS a doktori disszertációk központi gyűjtőhelye -, 14 000 kongresszusi anyagot, 2500 műszaki jelentést és 36 000 önálló művet dolgoznak fel. A folyóiratok 40%-a angol, 20%-a francia, 10%-a német, 9%-a orosz és 21%-a egyéb nyelvű. Ezek 1974. évi adatok.)

Kidolgoztak egy gépesített feldolgozási és visszakereső rendszert, a PASCAL Systeme-t. (Programme Appliqué à la Sélection et à la Compilation Automatiques de la Littérature.) A PASCAL rendszerrel előállított szolgáltatások:

1. Havonta megjelenő 49 referáló lap: a Bulletin Signalétique különféle ágazatai. (A feldolgozás az UNISIST/ICSU-AB módszerének adaptálásával történik.)

2. Figyelőszolgálat. - Franciául: DSI (La Diffusion Selective de l'Information), angolul: SDI (Selectiv Dissemination of Information = Információ szelektív szétosztása). Havonta több száz tárgykör szerint küldenek szét anyagot. Megrendelhetők állandó tárgykörök és a megrendelő kívánsága alapján kialakított tárgykörök.

3. Retrospektív bibliográfiai keresés: téma és szerző szerint végeznek visszakeresést. A Bulletin Signalétique indexei alapján 1939-ig visszamenően tudnak irodalmat keresni.

4. Megrendelhetők a mágnesszalagok részleges vagy teljes másolatai.

5. Fordítások készítése. A szolgáltatás új részlege a fordítás előtti tanácsadás. Amennyiben nem dönthető el a cím és a referátum alapján, hogy érdemes-e az egész cikket lefordítani, konzultálni lehet az iroda egyik munkatársával, aki szóban részleges fordítást ad. Ezután megrendelhető a dokumentum teljes vagy részleges fordítása.

6. Reprográfiai szolgáltatás: papír, mikrokártya, mikrofilm formájában. Mikrokártyát az ISO A6 (105x148 mm) szabvány szerint készítenek.

A CNRS Dokumentációs Központ 300 kül- és belföldi könyvtárral és tájékoztató intézménnyel áll kapcsolatban. Ezek számára az eredeti szöveget mikrokártyán küldik meg. Az utóbbi években a társadalomtudományi gyűjtőkört kiterjesztették a közgazdaságtanra, a pedagógiára és az összehasonlító jogtudományra.

Sok új típusu dokumentumot szereznek be, pl. témaszemlék, kutatási és laboratóriumi jelentések, felmérések eredményei, cikkgyűjtemények. Hagyományos módszerekkel nem volt megoldható ennek a felduzzadt állománynak a kezelése. A szakértők és az ipar a mikrokártya-rendszer kialakítását javasolták. A mikrokártyákat központilag készítik. A központi műhely kapacitása olyan nagy, hogy a jelenlegi körülmények között még sok kéressel sem lesz túlterhelve. A mikrokártyatár előállítása gyors, olcsó és gazdaságos. Törlés ill. közbesorolás elvégezhető az egész állomány átrendezése nélkül. Visszakeresés végezhető hagyományos és gépi uton. A visszakeresés szempontjai: időrendi, földrajzi és téma szerinti. A mikrokártyák közvetlenül is tanulmányozhatók olvasó készülékekkel, gyorsmásoló berendezésekkel pedig papírmásolatok készíthetők róluk.

INFORMATION MÉDICALE AUTOMATISÉE (IMA) (2)

Az INSERM (Institut National de la Santé et de la Recherche Médicale), az egészségügyi kutatásszervezés adminisztratív szervezete 1968-ban létrehozott egy dokumentációs intézményt, az IMA-t. Az INSERM rendkívül decentralizált szervezet, az ország különböző részein kb. 100 kutatólaboratórium működik. A vidéki kutatóintézetek információellátása 1968-ig megol-

datlan volt. A szakirodalmi ellátás gyors megszervezése nagy probléma elé állította az IMA-t. Egy eredeti francia orvosi-biológiai tájékoztatási rendszer kidolgozása hosszú éveket és nagy költségeket igényelt volna. Ezért az USA National Library of Medicine már működő rendszerének, a MEDLARS-nak (Medical Literature Analysis and Retrieval System) adaptálása mellett döntöttek. A kutató-fejlesztő munka érdekében adatbankokat hoznak létre. Az IMA programja:

1. Központi szolgáltatások létrehozása
alprogram: a gyógyszeripar bevonása az ellátásba
2. Adatbankok létrehozása
 - a) enzimológiai
 - b) toxikológiai

Az IMA központjában 45 munkatárs dolgozik, s negyedidőben egy UNIVAC számítógépet használnak. A költségvetés 60%-át megkeresik a szolgáltatások díjaiból. Szolgáltatásaik:

1. Referenz szolgáltatás. Kérdések közvetlenül, telefonon és levélben érkeznek.

2. SSM = Service Signalement et Microfiches. A gyors bibliográfiai tájékoztatás és a dokumentumoknak a szétszórtnan elhelyezkedő kutatóintézetek használóihoz való eljuttatása nagy problémát jelentett. Egy éves kísérleti időszak után az utóbbi problémát illetően a mikrokártya szolgáltatás bizonyult a leggyorsabbnak. Létrehoztak egy mikrokártya-állományt. A legfontosabb 300 szakfolyóiratból 190 000 cikket tárolnak mikrokártyán 3 millió oldal terjedelemben. A kölcsönzési rendszer kiépítése két lépésben történt. Először létrehozták a központi folyóiratállományt, majd a kölcsönzési rendszert. A rendszer a következőképpen működik; a) a kutatóhelyekre szétküldik a folyóiratok tartalomjegyzékét; b) a kutatók ezekből válogatják ki azokat a cikkeket, melyekről másolatot kérnek; c) 48 órán belül megkapják a másolatot.

3. SRB = Service Recherche Bibliographique. 1969-ben kötött szerződést az NLM és az IMA a MEDLARS adatbázis használatára. A szerződés értelmében 140 francia biológiai-orvosi folyóiratot dolgoz fel az IMA a MEDLARS számára. Retrospektív bibliográfiai tájékoztatást végeznek az évente összesen feldolgozott 2800 folyóiratból.

1971 októberében az NLM új szolgáltatást indított, a MEDLARS on-line-t, a MEDLINE-t. Az adatbázissal, az NLM-ben meglévő IBM 370/155 számítógéppel közvetlen kapcsolat létesíthető.

Az IMA önálló kutatásokat folytat az adatbankok kialakítása terén. Az adatbank rendszer (SINBAD = System INformatique pour BANques de Données) célja pontos és azonnali válasz nyújtása számszerű (pl. hőmérséklet, koncentráció) és nem számszerű (pl. mérgezési szimptomák) kérdésekre. Két adatbank, az enzimológiai és a toxikológiai adatbank előkészítése már megkezdődött. Nagyobb gyakorlati jelentősége miatt a toxikológiai adatbank működtetését kezdik meg. Európában 12 központot hoztak létre. Közös adatlapot dolgoztak ki, amely 30 kérdést tartalmaz az adott mérgezési esetről és kezelési módjáról. A 12 központon keresztül érkező adatok alapján azonnali választ tudnak adni a mérgezés felismerésével és kezelésével kapcsolatos kérdésekre. 1972 januárjától működik az adatbank, a program egy UNIVAC 1100-as számítógépen fut.

AZ IFP (INSTITUT FRANCAIS DU PETROLE)
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONTJA (3)

Az IFP 1944-ben alakult a francia olajipar rekonstrukciójának érdekében. A kutatóintézetnek jelenleg 1600 dolgozója van. Költségvetésének 82%-át a kutatásra, 14%-át az oktatásra, 3%-át a dokumentációra fordítják. A dokumentációs központ együttműködik az Intézet műszaki osztályaival, a tájékoztatásban felhasználja kutatási eredményeiket.

Az állomány nagysága 125 000 könyv, 2600 periodikum (1800 különféle cím). A dokumentációs központ számtalan (kézi és gépi) bibliográfiai eszközzel rendelkezik, ezek segítségével a nagy mennyiségű tudományos, műszaki és gazdasági irodalomból gyorsan vissza tudnak keresni. Szolgáltatásai:

1. Kölcsönzés és reprodukciókészítés, fordítás
2. Információellátás: referenz szolgálat
retrospektív bibliográfiai keresés hagyományos eszközökkel vagy számítógéppel, vagy mindkettővel, attól függően, hogy milyen eszközök állnak rendelkezésre az adott szakterületen.
SDI szolgáltatások
szemlék készítése
3. Software kidolgozás és gépesített dokumentációs problémák megoldása, kooperáció.

Az IFP dokumentációs rendszerét kb. 10 évvel ezelőtt kezdték gépesíteni. Ez a folyamat kétirányú volt. Az egyik az IFP-n belül adatbázisok kialakítása: belső kutatási jelentések indexei (22 000 tétel); Revue de l'IFP tartalomjegyzék; kongresszusok, konferenciák jegyzéke; kutatásnyilvántartás; tézauruszok készítése; szabványok, ipari adatok gyűjtése.

A gépesítés másik iránya a külső adatbázisok adaptálása. Az American Petroleum Institut Refining Abstracts 13 000 dokumentumot, 12 000 szabványt dolgoz fel, a Chemical Abstracts Service 300 000 referátumot ad, a Tulsa University 16 000 referátumot tartalmaz, fontos az UNITERM kémiai szabványgyűjteménye.

Az adatbázisok felhasználása két különböző szinten folyik. Egy tudományág teljességet megközelítő adatbázisából (Chemical Abstracts Service) nemzeti szinten tájékoztatnak, a speciális adatbázisokból csak az olajipar számára végeznek szolgáltatást. A nemzeti szintű szolgáltatásoknak rendkívül differenciált igényeket kell kielégíteniök. Az IFP-ban kidolgoztak egy hatékony visszakereső rendszert, amellyel kielégíthetők az igények a leg egyszerűbbtől a legbonyolultabbakig. Ez a program a PRETEXT = Program of Research on Text; Control Data 6400, 6600 és 7600 számítógépeken futtatják.

IRODALOM

1. Bulletin Signalétique. 1974. Plan de classement. P. A. S. C. A. L.
Supplement annuel au Bulletin Signalétique, Section 101.

2. J. Zéraffa: L'INSERM et l'information biomédicale. = Bulletin des Bibliothèques de France 1972. febr.
3. Information and documentation at the service of companies, organizations, laboratoires and individual users. Paris, 1974. IFP.
M. Moureau - A. Girard - J. Delaunay: Search strategies at the IFP using non-french services. 1972.
4. A párizsi tanfolyamon elhangzott előadások.

A szovjet társadalomtudományi tájékoztatás új központjában

SONNEVEND Péter

A Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága 1967-ben határozatot hozott a társadalomtudományok helyzetéről és feladatairól. Az állásfoglalás szerint a társadalomtudományi tájékoztatás "komolyan elmarad a korszerű követelményektől", s ezért a KB megbizta a Minisztertanács Tudományos és Műszaki Állambizottságát, a Tudományos Akadémia Elnökségét, valamint a Középfoku Szak- és Felsőoktatási Minisztériumot a fejlesztési feladatok gondozásával. A tárgyban rendeletet adott ki a Minisztertanács (1968-ban). 1969 óta fokozatosan kialakul az országos rendszer, a következő összetevőkből: a Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Tájékoztatási Központja (Insztitut naucsnoj informacii po obscsesztvennum naukam - INION), mint a rendszer központi intézménye, az Állambizottsághoz tartozó Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Központ (VINITI), amely az országos kutatásnyilvántartás bázisa, a szövetségi tudományos akadémiák társadalomtudományi tájékoztatási intézményei (részlegei), kutatóintézetek könyvtári-tájékoztatási egységei, valamint a nagy nyilvános könyvtárak (Lenin Könyvtár, Idegennyelvű Irodalom Könyvtára, Szaltükov-Scsedrin Könyvtár stb.) és a Könyvkamara (1). A következő években számos szovjet tanulmány foglalkozott a kérdéssel, illetve az INION funkcióival (2).

A szovjet sajtó a múlt év derekán hirül adta, hogy az INION már új helyén fogadja látogatóit. Novemberben - egy moszkvai tanácskozás szünetét felhasználva - lehetőségem adódott az intézmény felkeresésére, a legújabb fejleményekről való tájékozódásra.

A hajdani Társadalomtudományi Alapkönyvtár továbbfejlesztéseként kialakított INION új épülete egy forgalmas metroállomás (Profsojuznaja) közvetlen közelében emelkedik, teljes alapterülete 25 ezer négyzetméter. A mintegy négy milliós gyűjtemény évi gyarapodása - a Tudományos Akadémia Elnökségének folyamatos támogatásának köszönhetően - könyvekből mintegy 45-50 ezer tétel (fele-fele arányban bel- illetve külföldi), s csak külföldi folyóiratokból 5 ezer tétel. Az intézmény 1100 dolgozót foglalkoztat. Szervezetileg az INION-hoz tartozik a 23 moszkvai akadémiai kutatóintézet könyvtárhálózata is (az együttesen mintegy 200 könyvtáros szintén a központ személyi állományához tartozik). 1975-ben nagy teljesítményű